

e k n i z k y . s k

Muzikant

Vítězslav Hálek

MUZIKANT

VÍTĚZSLAV HÁLEK

eknizky.sk

Muzikant by Vítězslav Hálek is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I.	1
II.	5
III.	11
IV.	15
V.	19

I.

Což to byl veselý hoch — ten Brožkův Jeník. Všude, ať přišel kamkoli — doma, mimo dům, všude ho bylo plno. Vždycky něco věděl, čemu by se lidé mohli zasmát, a proto ho měli rádi. Ať byl mladý nebo starý, každého svými kousky rozesmál, a při tom neublížil nikomu. „I to je kůže, ten Brožek,“ říkávaly holky. — „Kde se to jen v tom hochu nabere!“ říkávali starší, a hoši si ho zrovna podávali z ručky do ručky — tak ho měli rádi. Při tom se nikdy neopakoval; kdykoli začal něco provádět, vždy to bylo něco nového, a opakoval-li něco, bylo to jen na všeobecnou žádost. Kdykoli něco začal, věděli již všichni, že to bude něco zvláštního. Lidé se tomu už skoro ani nedivili; neboť mysli, že to tak musí být, a že prý se někdo s takovýmto darem už zrovna narodí. Na každý pád ale že jest dar boží, když člověk dovede jiné obveselit a sám při tom nikdy nezapláče.

Víte-li pak dále, kdo byl Brožkův Jeník?

Brožkův Jeník byl muzikant. Lidé říkali, že Brožkovic mají všickni v sobě muzikantskou krev. Brožkův otec, dědeček, pradědeček, prapradědeček, snad i praprapradědeček — všichni jeho předkové, mnoho-li z nich jen mělo pamětníků — všichni byli muzikanty, a žádnému z nich nenapadlo, státi se něčím jiným, než muzikantem. Zdálo se, že žádný z nich ani nemůže něčím jiným být, leč muzikantem; otec učil syna, syn učil zase svého syna a tak se dědilo muzikantství s dědečka na otce, s otce na syna. Co uměl otec, uměl i syn — a tedy se nikdo ani nedivil, že také Jeník Brožkův byl muzikantem. Tak ale, jako Jeník Brožkův — tak se žádný z jeho předků nepovedl. Byl sice každý z nich dobrá kopa, a mnohý pantáta si rád na mnohého z nich zpomněl, když ještě sám býval tanečníkem — ale jak pravím, tak jako Jeník se nepovedl z nich žádný. Proto také se veskrze říkalo, Jeník že je ze všech Brožků ten nejpovedenější.

U Brožků od děda až na syna — jak se syn narodil, a jak jen přestal plakat a uměl něco vzít do ruky, už mu otec místo jiných hraček zjednal housle, a než syn začal chodit do školy, uměl již hrát. Proto se také říkalo, že Brožků dítě vždycky se narodí s houslemi; aspoň umělo každé z nich dosti obstojně na housle skřípat ještě dřív, nežli znalo písmenky.

Tak bychom byli s historií Brožkovic rodiny skoro u konce, neboť

2 Muzikant

mladšího mezi nimi není, nežli jest Jeník. A s Jeníkem se trochu blíže seznámíme.

Brožkova banda, jak se jí všude říkalo, byla známa po celém okolí, a neminulo svatby, neminulo pohřbu — zkrátka nebylo nikde muziky, aby Brožkova banda při ní nehrála. Ale také uměli Brožkové postavit muziku, že je bylo radost poslouchat, a Jeníkův otec se často chlubil nejen svému synu, aby v něm ctížádost roznítil, ale i také leckdes jinde, kolikrát už hrál v zámku a že se jeho hudba knížeti vždy tak líbí, že dává každému hudebníku vždycky po dukátu. To se vědělo vůbec, že kdykoli kníže přijede na svůj letní zámek, jemu vždycky musí Brožkova banda hrát.

Brožkové byli vždycky u Včelovické bandy tak jak říkáme „kápo“. Proto se jim na okolí říkalo buď Včelovická aneb jen Brožkova banda, aneb ještě kratčeji jen „Brožkové“. Jako dědil syn od otce hudbu, tak dědil i náčelnictví, a muzikantům by bylo ani nenapadlo, aby si byli jiného náčelníka vyvolili; zdáloť se jim, že jenom Brožkové jsou k tomu stvořeni, a proto, co řekli Brožkové, to bylo jako svaté, a nikdo neměl nic proti tomu.

Za času, o kterém vám chci vypravovat, bylo náčelnictví právě u Jeníkova otce, ačkoliv již muzikanti rádi poslechli i to, co jim poručil Jeník. Sám otec to viděl rád, že se zmáhá v synovi tentýž duch, který v něm, a ještě radši to viděl, že až někdy oči zamhouří, budou mít muzikanti někoho, kdo by hoden byl po něm se u nich státi „kápo“.

Muzikanti měli dobré živobytí. Kdež pak by se u nás muzikantům špatně vedlo! Ať přišli kamkoli, všude se jen hrálo, pít bylo co, a jak tedy nebyt veselými? Jeník také říkal, že má muziku k snídání i k večeři, a ukazoval vždy na starého basaře, že mu dobře svědčí muzika, a že by byl zrovna tak červený, kdyby méně pil — to že všechno dělá jen muzika. Starý basař se usmál, narovnal si brejle, které se mu sešouply až na samou špičku nosu — jářku, narovnal si je, aby mu nespady do džbánku, a díval se do něho tak dlouho, až v něm bylo jasno, jako přede žněmi ve stodole. Patrně, že ten šlakovitý basař aspoň zde nevěřil Jeníkovi na slovo. Ovšem, čím člověk starší, tím více ví, a tím méně věří mladým.

Jak bylo vždy veselo, když se v neděli odpoledne stěhovali muzikanti do té neb oné vesnice! Tu se zdálo lidem, že jest jako větší svátek, nežli jest, že jest dvojnásobný svátek, ba že jest ještě větší svátek než dvojnásobný. Holcám hrály již od rána nohy jako na strunách, hoši si přehvízdávali všechny písničky, které znali, a těšili se na nové. I ty matky se koukaly veseleji na své

kvetoucí dcery; ale tatínek něco nesrozumitelného bručel, a když ho matka chlácholila, zněla odpověď, že přece jsou holky lepší než synové, že aspoň o muzice nestojí tolik peněz. Za to ale měly holky starosti již celý týden napřed. Má-li si vzít tu novou zástěrku anebo jen tu bílou falblovanou sukni bez zástěrky; má-li si vzít do hlavy pentle, anebo jest-li jí to lépe sluší bez pentlí; bude-li s ní tančit Frantík Dědičův, anebo bude-li si dnes více hledět jiné — věru tuť není divu, aby člověk nesešedivěl již samou starostí z mládí.

A což děti! Jak rád se pamatuji, když jsem ještě rejdil s nimi po návsi. Nesměli-li jsme se po celý týden takřka ani hnout, měl tatínek v neděli vždycky jedno oko zamhouřené pro naši rozpustilost, ale v neděli před muzikou měl zamhouřeny obě.

Děti — věru, ty to mají nejlépe. Celý den si již hrají na bandu a Honzík Šindelářův mezi nimi na Brožka — pak spustí v nějaký marš anebo v polku tak pronikavými hlasy, že sotva lidské ucho kdy slyšelo podobných, a zamhouří-li otec obě oči, nemůže si zacpat i obě uši, a ký tedy div, jest-liže nás někdy okřikli: „Zpropadení haranti, nemůžete dát pokoj? Toť jste zrovna čertem posedlí!“ My byli vskutku čertem posedlí; ale za to jste nás měli vidět, jak jsme utichli, když banda táhla do vsí! — Napřed šel starý Brožek a vedle něho Jeník a nesl svoje i otcovy housle. Pak šel klarinetista, a za ním se šklebil na kluky — respektive na nás — fagotista, čehož odpovědí byl nejrozpuštější smích, jaký si můžete představit. Pak šli valdhornisté, pozaunista, a konečně starý basař, na zádech nesa „kačenu“, jak u nás base přezdíváno; ten kdykoliv zakopl o kámen a brejle mu sklesly na špičku nosu, vždycky se zastavil, aby si je narovnal, a proto zůstával vždy pozadu.

Když muzikanti přišli před hospodu, zastavili se, děti do kruhu kolem nich; starý aneb někdy i mladý Brožek zaklepal na housle, a muzikanti počali kalupem svolávat mladé i staré do hospody. Mladí i staří stáli také již před staveními v šiku, a když Jeník opět zaklepal na housle a muzikanti přestáli hrát, hrnuli se mladí i staří do hospody jako o závod. Jen my kluci, mezi sebou přece největší honorace z celé vsí, jsme zůstali pod okny, neboť nás šenkýř ihned vyhodil, kdykoli jsme zavádili o práh.

Ichuchu! Což to bylo veselo až do bílého rána.

II.

Líbil-li se Brožkův Jeník pro svou veselost starým i mladým, usedlým i hochům, líbil se ještě více holkám. Nejen proto snad, že jest mladost nejradší veselá, ale bezpochyby také proto, že si snad leckterás holka myslila: Takového manžela mít, který člověka nikdy nezarmoutí — to musí být radost. A v skutku měl Jeník u holek jakési „pré“. Štípнул-li některou tak náhodou anebo tak schválně trochu do tváře, každá to od něho ráda trpěla a jen se tomu usmála; dal-li se při muzice s některou do řeči, ihned se obsypaly i jiné holky kolem něho, jako ty včeličky kolem květu. A což když některou vzal k tanci! Ta to vypravovala nejméně až do budoucí muziky, že posledně tančila s Jeníkem. Jeník, jako měl muziku v celém těle, tak také tančil až mílo, a holky se na něho jen jen lepily.

Jeník nemohl tolik tancovat, jako jiní hoši, protože byl muzikantem, a co takový musil sedět za stolem a hrát, jak si jiní poroučeli. Jenom někdy na některou písničku opustil stůl a šel tančit. A proto ještě méně divu, jest-li to některá holka považovala za zvláštní událost pro celý běh svého tanečního života, když s Jeníkem mohla jít do kola.

Nejčastěji ale a časem i výhradně tančival Jeník s Kroupovou Liduškou. Liduška byla dcera ze mlýna, ale nebyla jediné dítě; neboť měla tři bratry a ještě tři sestry. Tomu se sotva podívíte, jest-liže se proslýchalo, že starý Kroupa sotva svoje děti všechny zaopatří zase do mlýnů. Starému Kroupovi to ale asi sotva nadělalo mnoho starostí, co si lidé o něm povídají, neboť nosil vždycky a všude nos hodně vysoko, a viděl také rád, když děti jeho se nedaly zahanbit. Synové jeho byli již všichni dorostlí a muzikantům platili nejlépe; proto jim také muzikanti sloužili na pokynutí, a Jeník říkával, že by si starý basař k vůli Kroupovým hochům třeba o půlnoci nasadil brejle na špičku svého nosu, aby jim posloužil. Kroupovy holky už také dorůstaly, a nejstarší z nich, Liduška, byla právě minulou neděli sedmnáct let. K muzikám chodily mimo Lidušku ještě dvě mladší sestry, nejmladší zůstávala ještě doma. Kroupovy holky byly vždycky nejvíce vyparáděny, a jak se ony nesly, tak se nesly holky v celém okolí. Kroupovy holky přinesly vždycky módu do vesnice, a jak krejčí stříhl na šaty Kroupovým holkám, tak musil stříhnout na šaty všem ostatním. Lidé si sice o té parádě ledacos

6 Muzikant

šeptali; ale což lidé! Ti by si také byli šeptali, kdyby se byly Kroupovy holky zcela nic neparádily. —

Dnes jakoby se veselost byla vestěhovala do Včelovic. Brožkové nehráli dnes jinde, čili jak se tomu říkalo, přes pole; dnes hráli doma, a proto bylo ve Včelovicích veseleji, než kdykoliv jindy.

Jeník dnes tančil, hned jak muzika začala. Předně byla Liduška Kroupova už zde, a za druhé si myslil, že ho bude později za stolem více potřebí, nežli nyní, až se totiž pozornost ostatních muzikantů obestře mlhou a jim bude za těžko držet takt. A proto tančil teď jen což! —

Ale co se mu lidé nasmáli, když tančil! Jeník měl ten zvláštní dar, že dovedl každého v tanci nápodobit, a zvláštnost každého dovedl tak trefně podat, že lidé ihned poznali, koho nápodobí. K tomu připojil Jeník ještě jakýsi nádech směšnosti, v niž uváděl způsob toho, kterého nápodobil. A proto bylo smíchu až do usedání; ba starý basař sám se jednou tak zapomněl, že mu spadly brejle s nosu na zem, a on neuměje polku nazpaměť, musil přestat hrát, než je zdvihl. Jeník to ihned zpozoroval; zastavil se v kole, postavil se tak, jako když starý basař má brejle na špičce nosu, a odbručel zatím úlohu jeho basy. Ale dobře, že tak udělal; neboť starého basaře to tak rozlehtalo k smíchu, že nemohl udržet v ruce šmytec a musil si smíchy sednout.

Byla veselost taková, že si žádný nemohl lepší přát; i Liduška se rozesmála a pravila Jeníkovi či opravdu, či žertem, že by mu hned dala hubičku, kdyby zde nebyli lidé. Jeník se jí podíval do očí, a pak na její hubičku — ej opravdu, kdyby zde nebylo lidí, tak by to mlasklo, až by se srdce zaradovalo.

A Jeník teď tančil jako o závod. Tiskl Lidušku k sobě, a Liduška se nevzpouzela. Ponejprv mu napadlo, že by měl Lidušce říci, že a jak ji má rád. Zdálo se mu, že všechny ty doposavadní důkazy jeho náklonnosti nestačí, že by nejlépe bylo, kdyby to řekl slovem: „Liduško, já tě mám rád!“ a ona kdyby mu na to odpověděla: „A já tebe taky.“

Ale podivno — zde Jeník ponejprve vázl! Nechtělo to z něho nijak ven, a myšlenka, že by snad Liduška mohla odpovědět: „Já vás ale nemám ráda!“ — ta myšlenka udusila v něm každé slovo.

Pod Jeníkem začaly klesat nohy, a on cítil, že si musí sednout. Zasedl si také za stůl, vzal housle do ruky, a nezaklepav jako jindy na housle, počal hrát sám. A hrál s takovým citem, jakoby z nich chtěl něco vyhrát, co v

nich nebylo. Nebyla to polka, nebyl to kvapík, co hrál; ale bylo to něco takového, při čem nelze tančit. Všichni lidé jako zkamenělí se dívali naň, a poslouchali s takovou dychtivostí, jako slycháme za mladých let krásnou pohádku. Ty housle jakoby se byly rozplakaly; mluvila z nich touha, že by se všickni byli vespolek objímali, že by snad i nepřítel byl zapomněl na svého odpůrce a že by mu byl podal ruku. Lidé se sotva dovedli zpatovat. Tak něco srdečného, tak tklivého, tak něco co se nedalo pojmenovat, a co přece každý cítil — takového něco ještě nebyli slyšeli, ač se to zdálo všechněm tak známé, tak vlídné, jako starý přítel. Nikdo nevěděl, kde se to v Jeníkovi vzalo, ba sám starý basař vyvalil na Jeníka oči sejmuv s nich brejle, a ve zraku starého Brožka se rozzářila taková hrdost otcovská, že sotva se zdržel, aby byl nezvolal: „Ty jsi ze všech Brožků nejlepší muzikant!“

A Jeník jakoby se byl zapomněl, že má posluchačů kolem sebe. Sám milý bůh to ví, kde se Jeník býti domníval. Snad někde v pohádkovém kraji, kde zlatí ptáci zpívají přelíbezná písně, kde stříbrné kvítky okouzlují krásou a vůní, kde tvor rozumí tvorou, kde člověk jest tak nevyšlovně šťasten — ale kde ponejprv též ucítí, že jest v tom štěstí sám. Zatouží, aby měl někoho po boku, aby měl duši pro svou duši, aby měl srdce svému srdci.

Ale ne — tam se snad Jeník nemněl býti. Neboť z těch jeho houslí to pojednou hřmí jako blížká bouře, jako rejdy rozvázaných větrů — ne, ne, to není ta krásná zahrada v pohádkovém kraji; to jest divoká poušť, v níž se sklánějí stromy až k zemi pod tíží větrů, kde krkavec divoce zakrákoře, nemoha se rozveslovat proti proudu větrů, a stržen do rozpuklin, do propastí, krvácí, až snad dokrvácí sám a sám. A bouře letí jako divoký kůň, a strom se jí válí k nohous, skála puká dotknuta jejím kopytem, a pod jejími kroky se zdvihá prach tak vysoko, že jest kolem tma, a země duní zhluboka, snad až ze srdce svého. Jest snad Jeník teď bez přístřeší tam, kde jest stovkový dub slabý, aby odolal přesile bouře, kde není žulová skála dost pevná, aby odrazila všechny hroty blesků? A jest-li tam, pak tam běhá s rozježenými vlasy z místa na místo, od dubu k dubu, od skály ke skále, a vítr je všude. Vítr proleze i nejtenčí skulinu, a před ním, za ním se řítí stromy jako kuželky, když mezi ně padne koule.

V přítomných stydne krev a srdce ustává bít. Chápe se jich hrůza, zda ten či onen strom je nesklátí svou větví — pak by bylo veta po nich, neboť by je strom rozdrtil, jako mlýnský kámen pšeničné zrnko.

Jeník dýchá, jako upocení kůň; ale těm, co jsou kolem něho, těm

8 Muzikant

zkameněl dech, těm srdce nebije, ti se jen hrozí a žasnou. Starý basař drží v ruce brejle a neví, má-li zaplakat radostí, anebo se hrozit s ostatními. Strach a žasnutí dosáhly nejvyššího stupně; dýchá-li Jeník jako upocený oř, jeť věru čas, aby zastavil. Ne-li, pak zláme vaz i jezdec i kůň. Každý je tak napnutý, že se zdá, že už jim nestačí síly, aby dále za tím koněm hleděli; což hleděli! Ten kůň, ta bouře je strhla s sebou, a oni za ní běží, jako hnáni větrem a již nestačí jim dechu, aby mu vydrželi.

V tom praskla Jeníkovi struna — okamžité ticho, žádný ani nedutal, a Jeník ani nedech'. Ještě chvílku, a Jeník spustil ve známou polku, ostatní muzikanti za ním, ba i starý basař si nastrčil brejle, aby trefil do not. Všechno se pojednou rozesmálo, jakoby byli zbaveni strašných přeludů — kde kdo byl, chytil jeden druhého k tanci, a vířili se v kole, jakoby šlo o život. Veselost zase všeobecná, a na to, co bylo, si zpomínali jako na minulý sen.

Jeník už ale nešel do kola. Seděl s muzikanty za stolem a hrál, jakmile přišla řada hrát. Podivno, že se ho žádný netroufal zeptat, co to bylo, že je prvé obetkal takovým kouzlem!

Ale Jeník byl též na smrt bledý. Kdyby si byli všichni teď z něho brali příklad, vypadala by veselost nehrubě.

Věděl Jeník, že jest bledý? Sotva; ale cítil, že nevládne šmytcem s jistotou. Hrál jen tak po paměti, ale jeho oči byly za Liduškou, a kde byly oči, tam byla i mysl. —

Před chvílkou přišel do hospody knížecí komorník, a ten se teď otáčel kolem Lidušky. Proto se tam Jeník tak upřeně dívá, kterak komorník se baví s Liduškou. A Liduška? Zdá se, že se baví také dobře. Aspoň od komorníka ani se neodvrací, k Jeníkovi nezašle ani jediný pohled. — — Jeníkovi napadá, že si ho Liduška všímá jen tenkrát, když obveseluje jiné, že se jí líbí — co komediant. Zapřisáhá se, že nikdy více neprovede šprým, a ponejprv to za jeho živobytí, co není spokojen s sebou sám, co chce být jiným, nežli jest. Miluje snad Liduška komorníka? Skoro se tak zdá. A komorník — jak se k ní kloní! Snad jí právě šeptá! „Liduško, já tě mám rád!“ a snad ona jemu právě odpovídá: „A já tebe taky!“ —

„Já blb!“ nadává si Jeník, a kleje, že se Lidušce nevyznal.

Bylo asi u prostřed polky, když se Liduška vytratila z kola a komorník za ní. Nikdo jiný to nezpozoroval — kdož pak by si v tanci všímá jiných! Ale Jeník to zpozoroval hned, neboť byl s Lidušky a s komorníka nespustil

oka. Zaklepal na housle na znamení, že má být polce konec, a když muzikanti složili nástroje na stůl, vylítl Jeník z hospody jako blesk.

Ohlížel se v pravo, ohlížel se v levo — pod okny několik bab, na návsi několik kluků, ale po Lidušce ani stopy. Ptal se jednoho hochy, zda neviděl Lidušku Kroupovou vycházet z hospody; kluk odpověděl, že neviděl, a tím bylo konec. Což se kluci budou dívat, zda jde Liduška Kroupová! Kdyby se byl ptal bab, byl by se darmo sám vložil do babských úst.

Vrátil se za stůl. Nezasmál se již celou noc a v kole se ani neukázal. Starý basař hádal, že Jeníkovi něco jest. Nahýbaje žbánek šilhal přes brejle na Jeníka. Štěstí, že mu brejle spadly do žbánku; neboť než je odtamtud vyndal, zapomněl dávno na Jeníka.

A tak nevěděl nikdo, ani otec Jeníkův, že synovi něco jest.

III.

Nedaleko Včelovic stojí vršek, jemuž říkají Chlumek. Na chlumu je kostel zasvěcený svaté trojici, a dnes tam právě byla pouť.

A sešlo se tam dnes lidí, jakoby si byli řekli. Mladí, staří — kde kdo byl a jenom trochu měl po chvíli, přišel na Chlumek. Holky naškrobené, jen to šustělo, a hoši vyparádění, že se holkám až srdce smálo. —

A byla to podívaná okolo toho Chlumku! Co tam bylo bud a co pod boudami marcipánu. Tamhle ten hošík, co drží svého tatínka za šos, div na těch marcipánech oči nenechá. Otec mu sice povídá, že teď půjdou do kostela, a po kostele že uvidí bezpochyby Novovesskou babičku. Ale což hošík ví, co teď povídá tatínek! Ten marcipán ho k sobe táhne tak, že zapomněl držet se tatínkova šosu a postavil se zrovna před krám. Tatínek teprv za chvíli zpozoroval, že sice vypravuje, ale že ho nikdo neposlouchá, ba co ještě víc, že hoch ztratil. Šťěstí pro hoch, že o pouti jsou tatínkové vlídnější, nežli kdy jindy, jinak by tak lehce neušel.

Tatínek sice koupil marcipán — ale což je do marcipánu, když také nemá tamhle toho husara! Ej toho husara mít, a pak je bohatší nežli všickni jenerálové na světě. Škoda, že ti tatínkové chtějí mít vždycky lepší rozum, nežli jejich děti; jinak by mu byl zajisté koupil též husara.

Tamhle přicházejí Kroupovic. Jak pyšně se dívá stará Kroupová za svými dcerami, které mají krásnější šaty, nežli kterákoli z dívek. Ale nejen stará Kroupová se dívá za nimi; každý, kdo je vidí, dívá se jim, jak jim to sluší — zvláště té nejstarší. A což kdyby věděli, tak jako my, že se jí říká Liduška!

Jest-liže se dívala Kroupová pyšně za svými dcerami, dívá se hrdě za svými syny. Chlapci jako řípy a pevní jako skály. Kdož pak se může v celém okolí honosit tak pěkně vyrostlými hochy, jako Kroupová! Lidé si také povídají: „To jsou hoši, jako malovaní.“ A druzí na to: „To jsou Kroupovic ze Včelovic!“ A matka si myslí: „To jsou moji synové!“

Ale což, kdybych vám měl povídat o každém, kdo je zde na pouti, byly by z toho celé kroniky. Proto však přece nesmím opomenout ještě Včelovické kluky, kteří tamto opodál si hrají na Brožkovou bandu a Honzík Šindelářovic mezi nimi na Brožka. A Honzík Šindelářovic se dívá kolem sebe, jako by mu dnes patřil celý svět. Což by byla pouť bez muziky? Co ale

12 Muzikant

by bylo do muziky bez Brožka? Patrně tedy, že je Honzík Šindelářův dnes první osobou.

Leč hle, Brožkové právě tamto přicházejí. Alou! Teď se to všechno hrne k nim. I Honzík Šindelářův tam běží, ačkoli ví, že od nynější chvíle přestal být první osobou na pouti.

Lidé vycházejí z kostela. Brožkové se sestavili do kola, Jeník zaklepal na housle, starý basař si vytřel brejle — a už to šlo jen což. Na to pak se postavili muzikanti do páru a táhli s muzikou do hospody; lidé za nimi jako v procesí.

Skoro bych byl zapomněl podotknout, že se už dnes o pouti hned před kostelem ledacos mluvilo o Kroupovic Lidušce a o knížecím komorníku. Pravilo se sice, že se nemůže ještě nic bezpečného říci, Kroupovic že se nikomu s ničím nesvěří, a aby se jich ptal — nač se o to pálit. Proto ale přece že se může říci skoro jako s jistotou, že z toho bude svatba. Ba i Jeníka se kdosi ptal, zda o tom co slyšel; neboť muzikant a svatba prý vědí vždycky o sobě. Nevím, zda Jeník skutečně nevěděl, aneb-li se jen tak tvářil — to je těžko uhadnout — ale pravil, že neví. Ten, kdo se ho po tom ptal, si ovšem nevšimnul, že se Jeník odpovídaje odvrátil, že všechny barvy vystřídal, že si setřel s čela pot, a s oka? — možná že tam také nějaká kapka s čela ukápla.

To by tedy bylo jako hotovo, ačkoliv to potřebuje ještě vyššího potvrzení, že komorník a Liduška se dostanou za sebe. Jiný oddíl hovoru byl ten, aby se vyšetřilo, zda se hodí komorník k Lidušce, zda Liduška ke komorníkovi — zda obadva k sobě. Ženské sice, které se sestavily v chumáč tam mezi těma dvěma krámy, povídají, že jsou jako pro sebe rostlí; Liduška že se hodí do zámku, jakoby tam byla od jakživa. Zcela jinak ale mluví mužští, kteří si přiosobují od jakživa práva, že mají hlubší náhled do světa a do lidí, než ženské. S komorníkem že prý Liduška velkého štěstí nedojde, že sice mnoho světa viděl, ale za to že prý je také málo usedlý, že je větroplach, že prý není Liduška první a poslední jeho holka, a že prý — leč kdo to může všechno si pamatovat, co si sousedé povídali. Však ano, ještě to jsem zaslech', že prý by Lidušky bylo věčná škoda; starý Kroupa že prý by to sice viděl rád, aby k němu chodili na návštěvu páni ze zámku, ale že prý by těch návštěv měl také brzy dost; neboť páni kam přijdou, tam prý berou jako velká voda.

Hospoda byla dnes jako obležena. Usedlejší jsou sice ještě u oběda, který o pouti trvá velmi dlouho, ale za to jest kolem hospody kluků a dětí, že by mohli tu hospodu odnést, kdyby se do ní dali.

Už bylo hnedle k večeru. Lidí v hospodě jakoby nabil. Starší sousedé

seděli sice venku pod besídkou — ale což to bylo všechno platno. Šťastný byl, kdo se dostal do kola.

Ale také dnes hráli ti Brožkové, jakoby o slávu. To se rozumělo samo sebou, že Brožkové hrají tak, jako žádní muzikanti na okolí, a žádnému nikdy ani nenapadlo, aby se o tom šíře zmiňoval. Dnes ale přece, protože zde bylo mnoho přespolních hochů a sousedů, povídali dva Včelovičtí hoši jednomu přespolnímu: „Je to muzika, co?“ Leč přespolní ani neodpověděl; s jiskřícíma očima se hnal do kola, jako by dnes chtěl té muziky užít, která se mu dostane jen málokdy.

Kroupovic Liduška tancovala dost. Jeník jí to bezpochyby přál, neboť se díval za ní víc nežli do not. Právě složili muzikanti nástroje na stůl, když Jeník vstal a zamluvil si s Liduškou tanec.

„Kvapík!“ zvolal Jeník obraceje se k muzikantům. Starý Brožek dal znamení, basař si přejel šmytec kalafunou, narovnal si brejle a už to šlo.

Jeník tančil jako do úspěchu. Po celý tanec se nezastavil, a zdálo se, jakoby toho chtěl užít, jakoby se chtěl vytančit za celou noc. Liduška sice cítila, jak se jeho ruka třese v její ruce, ale to snad bude jen tak. Neboť se jí ani slovem nezmínil, že mu něco leží na srdci, a Liduška to asi s těží uhodla.

Dnes ponejprv bylo lidem divno, že Jeník se chová tak vážně, že neprovedl ani jediný šprým. Ba mnohý se začal pamatovat, že tomu už delší čas, co Jeník nikoho nerozesmál.

Bylo konec kvapíku. Jeník se sotva držel na nohou. Liduška skoro vykřikla, kterak jí stíkl ruku; ale nehněvala se, neboť viděla, že vrávorá. Z jiných lidí si toho nevšiml nikdo; kdož pak se bude při všeobecném radování ohlížet po jiných. A kdyby byl i Jeník padl — ty můj bože! nebyl by on při tanci první ani poslední.

Jeník chtěl něco promluvit, ale měl ústa horkem vyprahlá a slovo mu selhalo. Konečně se přec přemohl a tázal se Lidušky: „Což dnes neprijde na pouť komorník?“

To se tázal s tak třesoucím hlasem, že se toho Liduška patrně lekla. Myslíla si ale, že se mu proto třese hlas, že se po celý kvapík nezastavil. Proč ale sama zbledla při této otázce, to snad nevěděl ani Jeník, ani ona.

„Dnes odjel s knížetem do Prahy,“ odpověděla Liduška, a slova se jí v hlase trásla, jako listy ve proudu větru.

Vymkla se Jeníkovi z ruky a vyšla ven.

Jeník za ní.

14 Muzikant

„Liduško, bohem se vám dokládám, že byste toho štěstí se mnou také dosáhla, kterého dosáhnete s ním,“ pravil Jeník, bera ji za ruku. Cítil, že se mu svalil kámen se srdce.

Rozpačitě odpověděla Liduška: „To jsou všechno jenom pouhé lidské řeči. Pochybuji, že to k něčemu přijde.“

„Liduško, řekněte mi upřímně, milujete ho?“

Liduška se obracela v pravo a v levo a chtěla svou ruku z jeho ruky vymknout. Jeník ji ale držel křečovitě.

„Zapřísahám vás při své spáse, Liduško, povězte mi upřímně, zda-li ho milujete? Já vám okamžitě ustoupím, a nikdy vám ani s jediným slovem nevkočím v cestu.“

Liduška neodpověděla, a Jeník zůstal jako zkamenělý. Beze všeho násilí vyndala ruku svou z ruky jeho a odkvapila do hospody.

Když se Jeník zpamatoval a do hospody vstoupil, nebylo tam Lidušky více. Ptal se jednoho z jejích bratří, kam se poděla, a ten mu odpověděl, že ji rozbolela hlava a že šla domů.

IV.

S Jeníkem se stala úplná změna. Chodil sám pro sebe, nezasmál se na nikoho, ba nepromluvil s nikým. Lidé se zastavovali na návsi, když ho viděli, jak chodí bledý a smutný. Jeník ale nemluvil s nikým, a proto se od něho nedozvěděl příčiny nikdo. A hádat? Kdož to uhodne, co vězí uvnitř?

Nejvíce ho ale bylo líto starému Brožkovi. Jeník byl otcova pýcha a chloubka, a vždycky veselý, že se sám otec nad ním rozesmál. Jest-liže se ho ale starý Brožek teď zeptal po příčině, proč jest smutný, zavrtěl Jeník smutně hlavou a neodpověděl.

Nejsmutnější býval Jeník večer. Večer jakoby se to na něho bylo valilo ze všech stran, a on pod tíží návalů sotva našel oddechu. Pak vzal obyčejně do ruky housle, a hrál tak dojímavě, že by byl člověka div nerozplakal. Starý Brožek aspoň si často při měsíčku, poslouchaje hru synovu, utřel lesklou slzu s oka.

Později už ani mu nestačil večer na hru, hrál až pozdě do noci.

Ponocný odtroubiv jednu, a vida, že jest v hospodě ještě světlo, šel si tam zapálit dýmku, a zapáliv si pravil sousedům: „Jeník Brožkův ještě hraje.“

Leč jakoby už ani noc mu nestačila; Jeník hrál i za dne a ještě později do noci, než dříve. V těch jeho houslích jakoby vězel nějaký zakletý duch, kterému nerozumí nikdo, leč Jeník sám. S tím duchem hovoří jako se svým přítelem, jako se svým otcem, jako — se svou milenkou. Jen v něm nachází ulevnění a pokoje. Ale ten duch také s ním pláče, s ním touží, s ním se zpovídá — ale nikdo tem jeho slovům nerozumí tak jako zase Jeník. Neboť ti chlapi, co se dole scházíávají pod Jeníkovým oknem, ti mu sotva rozumějí; slyšíce, že jenom hraje, a že to není ani polka ani kvapík, mrzutě odcházejí do jiného kouta návsi, pravíce, že si při tom nemůže člověk ani zatančit. Ba Honzík Šindelářův chodí ztrápený více, nežli sám Jeník; ty divné písničky ho tak pomátly, že teď ani neví, jak do toho, aby u své bandy dělal Brožka.

Leč i ten ptáček zpěváček zdá se, že mu jen poněkud rozumí. Neboť přilítнув dnes jako každodenně na lípovou větvičku, zatočil hlavičku v pravo, pak v levo, zaťukal zobáčkem na slabou větvičku, promluvil asi dvě slova — a frr! uletěl přes hřbitov a přes kostelní věž za ves.

Jeník už po několik neděl ani nechodil hrát do hospod. Brožek ho

16 Muzikant

do toho nenutil, neboť mu bylo líto, aby do něčeho nutil syna, který se beztoho patrně trápil. Mrzelo to starého Brožka ale vždy, když ho Jeník prosil, aby ho nechal doma. Myslí si starý Brožek, že by se v hospodě trochu aspoň povyrazil, rozesmál, na sebe zapomněl — zkrátka, že by se rozptýlil. A jednou také to udělal Jeník otci k vůli, že šel s ním do hospody. Kamarádi ho tam vítali s otevřenou náručí; přinášeli mu žbánky jeden přes druhého, aby si zavdal, prosili ho, aby provedl nějaký šprým — ale Jeník jakoby neměl smyslu pro celý ten svět, který se točil okolo něho. Starý basař dobře zpozoroval, že to s Jeníkem nestojí tak jak říkáme v pořádku; ba Jeník zajímal basaře skoro tak, jako vlastního otce, neboť dnes za celou noc si připil basař jenom třikrát, a to jest věru mnoho! —

Co pak asi dělá zatím Liduška?

Kdybyste se ptali Jeníka, sotva by vám na to odpověděl. On slyší s jakousi hrůzou vypravovat o Lidušce, a hned se vzdálí, když o ní někdo počne rozmluvu.

Posledního času se stávají ale ty rozmluvy ode dne ke dni častější; ba tohoto týdne s hovorem o ní lidé vstávají a lehají, neboť bude mít Liduška už na druhý týden s komorníkem svatbu.

Jest v sobotu odpoledne. Starý Brožek vzal Jeníka za ruku a pravil: „Jeníčku, dnes nám musíš vypomoct; půjdeme hrát ke Kroupovům kasace, a proto nám na tom záleží, abysme dnes postavili pěknou muziku.“

Jeník svolil okamžitě. Starý Brožek se podivil, že se ani slovem nevymlouvá.

A bylo dnes živo v celé vsi.

Děti rejdivy jako posedlé, a Honzík Šindelářův div se radostí nezbláznil, když slyšel, že Jeník Brožkův povede dnes kasace; teď aspoň zas bude vědět jak do toho, když si bude chtít zahrát na Brožka.

Přiblížil se večer a muzikanti se scházeli u Brožků, aby odtamtud pohromadě vyšli ke Kroupovům. Lidé vyhlíželi z oken, zda už jdou, holky stály před staveními se založenýma pod pasinkou rukama, a děti projížděly náves jako ty rybičky jasnou hladinu potoku. V zákoutí čekal Honzík Šindelářův se svou bandou, aby, jakmile vyjdou Brožkové z domu, podlé nich sestavil své podřízené.

Na nebi už bylo vidět tři hvězdy, když Brožkové vyšli se svou bandou.

Celá ves byla hned na nohou. Hospodáři vyšli před stavení a hbitá mládež doprovázela muzikanty až ke Kroupovům do dvora.

Muzikanti sestavili se do kola — podivno, jak byl dnes Jeník čilý. Vtipkoval se starým basařem, prováděl lecjakýs šprým, a člověk by se byl na to dušoval, že Jeník posud nepřestal být jinakým, než jak ho znali všichni ode dávna, a každý by se byl k tomu přemluvil, že se to jenom zdálo ve snu, že Jeník byl po celý ten čas — až do dneška smutný. Starý Brožek hrál s takovou chutí, jako už dávno nehrál, a starému basaři se zdálo, že mu brejle dnes zase ponejprv jak náleží dobře sedí na nose.

To byl zas ten starý Jeník, jak jej všichni milovali, a proto se zdálo dnes všechněm, že ho znova našli. Jak si Honzík Šindelářův zavejsknul, když viděl, že jest Jeník zase ten starý! Jakoby byl sebe zrovna našel. A proto kluci dnes rejčili jako posedlí.

Muzikanti už přehráli dva kousky. Starý Kroupa dal vyvalit vědro piva a muzikanti si podávali džbánek z ruky do ruky. Starý basař sám sobě se podivil, jak mu dnes pivo zase chutná.

Starý Kroupa stál na zápraží, Kroupová po chvilkách vyhlížela ze síně, hoši Kroupovi se přidružili k muzikantům, holky vykukovaly z oken — podivno, že se Liduška posud ani neukázala. Aspoň kdyby byla vyšla ven, aby se muzikantům poděkovala vlídným slovem — ale ani to ne.

To si bezpochyby teď také Jeník myslel; neboť ho právě napadá zas taková těžkomyslnost, že se mu až srdce v těle svírá. Dobře, že jest už dosti šero a že ho nikdo nepozoruje; neboť by zajisté tím mnohému pokazil rozmar.

Žbánky se právě vypráznily, a Kroupovi synové natočili znova. Podávali i Jeníkovi; Jeník vzal žbánek do ruky, a nepřipiv si podal ho svému sousedu. Jako mimovolně dotknul se šmytcem houslí a začal hrát.

Hluk utich' i na dvoře i na návsi. I ta mlýnská kola jakoby byla zmírnila svůj klepot — z přítomných je aspoň neslyšel nikdo. A Jeník hrál — což hrál! Jeník mluvil z houslí, jako když si dva přátelé leží v objetí, jimž se za chvílku rozloučiti na dlouhý, dlouhý čas — snad na vždy. Je slyšet, jak jim teskně srdce bije; chtějí mluvit, ale nemají slov. Lesklá slza — to jest všechno, co si mohou povědít — kdyby nebylo již šero, viděli byste, kolik očí je slzou zarosených. Tak bolestně — kdo tak dovede mluvit, ten musí být až do nejhlubší duše své proniknut tím, co mluví. A teď — ó, člověk by poslouchal snad celé noci. Ba ano, teď jakoby se byli upamatovali na chvíle, jež duše jejich v štěstí prožily; ale jako nitka se táhne skrz ty dojemné upomínky žalost, že je tem časům konec. Leč slyš! Teď se oba zmužili. Osud

káže — s bohem, druhu milý! Mlčky se odvrátí jeden od druhého — ten v pravo, druhý v levo, aby se nikdy nespátřili více. Což není ještě dost? Nebyl každý z nich mužem? Ne — nebyl; ten co zůstal, byl sice muž, ale jemný jako dívka; a ten co odešel, byla dívka. Slavík nikdy nezpívá žalostněji nežli ten muž; jeho všecka síla se proměnila v žalost — v žalost nastřeleného orla, jenž jest hrdý na ránu svou, jenž se nesníží, aby si postěžoval, jenž krvácí v skalních rozpuklinách, až dokrvácí. Ale ještě ne, ještě se musí jednou hrdě vznést k jasnému slunci; má-li skonat, ať skoná jako orel. A pak od slunce, ode všeho světa pryč — do temné skuliny skalní, aby ho neviděl nikdo, nikdo! — I ten poslední hlas, který vydal za svého života, to požehnutí: „má odloučená družko, měj se dobře!“ ani tento hlas nesmí zaslechnout nikdo.

Jeník skončil hru; snad právě také skončil orel.

Ale Jeník byl zase najednou k nepoznání. Zasmál se, starého Brožka obejmul, a basaři poroučel, aby mu přinesl pivo. A když se napil, zaklepal na housle, a muzikanti hráli kvapík, jakoby se nic nebylo přihodilo.

Už nebyly jen tři hvězdičky na nebi; ale bylo jich tolik, že by je člověk za celičkou noc nesčetl.

Když muzikanti odešli ze dvora, ani si nikdo nevšimnul Jeníka, že nejde s nimi. Jeník obešel mlýn a zastavil se u jednoho okna. Odtamtud se dívala Liduška k hvězdičkám.

Kdo to Jeníkovi řekl, že najde Lidušku zde?

„Liduško, přeju ti štěstí z celého srdce svého; já jsem svou píseň dohrál, a nemám na světě více co žádat,“ pravil k ní Jeník, bera ji za ruku.

Liduška se zachvěla jako osykový list.

„Liduško, miluješ svého ženicha?“

Dívka vykřikla, jako uštknutá hadem, a zavřela okno.

Za chvíli zde bylo slyšet jenom klapání mlýnských kol.

V.

Uplynulo několik dní a byla svatba.

„Několik dní“ se řekne velmi snadno, ale není tak snadno, několik těch dní také prožít. V štěstí plynou sice dni rychle jako lodí, do jejichžto plachet zavál příznivý vítr; ale za to v neštěstí se vlekou líně, jako ten hlemejžd' se svou skořápkou. V štěstí je člověk jako pták — všude volno a všude jasno, a člověk snese vše; ale v neštěstí jest těžký jako želva — člověk unese sotva sebe sám.

Kdyby bylo šlo podlé vůle komorníkovy, nebyla by dnes bývala v hospodě muzika, neboť prý se to nesluší panským mravům. Ale starý Kroupa stál na svém, a proto byla muzika. —

Jeník pověděl tenkrát pravdu, že dohrál svou píseň. Od onoho času visely jeho housle na stěně netknuty jako meč bojovníkův za času míru. Jen že nevisely na znamení míru; Jeník bojoval teď strašněji než kdykoliv jindy, tak strašně, že už ani nejvěrnější přítel — jeho housle, neměly struny soucitu pro jeho boj. Kdyby vzal ty housle do ruky, popraskaly by jejich struny, tak jako se struny jeho srdce natrhávají. Jeník je němý, jako ztichlé jezero, jako les, v němž usnuly větry; ale v jezeře až na dně to vře a kypí nepokojem, a v lese hlodá na kořeni nemilosrdný červ. Jeník ani není tak bledý, jako býval dřívě; ale jeho barva jest barvou nahryzlého jablka. Dokud se mohl svěřiti houslím, necítil toho; teď toho cítí, ale tím tíže, poněvadž to cítí sám.

Jeník nešel do hospody hrát; ale přišel tam už pozdě večer, aby se podíval na svatebníky. Nedalo mu to doma; on musil vidět, jak jest Liduška šťastná. O jejím štěstí pochybovalo mnoho lidí; ale o svatbu se nesmí pochybovat — neboť jsou nevěsta i muž nejvíce šťastni.

Ženich s Liduškou netančil; prováděl jiné holky. Tety si povídaly, že se to snad sluší, aby se ke všechněm ukázal zdvořilým.

Ženich vyšel ven a Jeník za ním.

„Prosím ve jmenu Liduščina srdce, abyste ji šetřil jako své oko v hlavě, abyste ji miloval, jako svoje srdce v těle,“ pravil Jeník k mladému muži, a šel zase do hospody nazpět.

Komorník se podivil, poznáv Jeníka. Ale byl dnes veselostí tak

rozveselen, že mu nezbývalo času, aby o tom dále přemýšlel. Rozumělo se to beztoho samo sebou.

A když Jeník viděl, že netančí komorník zase se svou chotí, přiblížil se k ní a požádal ji o tanec. Lidušku křečovitě stiskl.

„Mám s vámi ještě něco mluvit, Liduško,“ pravil Jeník tak vroucně, tak jemně, jakoby každé jeho slovo bylo slzou.

„Mluvte, Jeníčku,“ pravila Liduška.

To mluvili spolu mezi tancem.

Jeník chtěl něco promluvit. V tom ale se tak zachvěl a pysky se mu křečovitě stáhly, že nemohl promluvit slova.

Nohy pod ním sklesly. „Liduško!“ zvolal a padl k zemi.

Liduška vykřikla, až to všechněm projelo duši, a hudba přestala hrát.

Jeníka už nevzkřísili. Lidé to přičítali tomu, že nešťastně upadl na hlavu a tím že skonál. Možná!...

Bylo po muzice. Nikdo neměl chuti dále být vesel. —

Třetího dne na to byl Jeník pochován.

Byla to smutná muzika, co ho doprovázela k hrobu. Starý Brožek div si vlasy netrhal s hlavy, neboť pochovával posledního Brožka. Kamarádi ztratili kamaráda a svého budoucího „kápo“. A což starý basař? Když házel tři hrsti hlíny za Jeníkem do hrobu, spadla mu na brejle slza tak upřímná, že otec nemohl plakat upřímnější. Honzík Šindelářův nařikal až do usedání; rozpustil svou bandu, neboť se nemohl teď o nikoho podpírat. A Liduška? Žila v městě a když od ní po roce obdržela matka psaní, dala se do pláče, neboť prý její dcera není šťastná. Mimo to ji dcera prosila, aby ošetřovala za ni Jeníkův hrob. —